

Asia: VN/10364/2022

Sosiaaliturvaetuuksien ulosmittaus; työryhmän mietintö

1. Sosiaaliturvaetuuksien ulosmittaus

Pidättekö ehdotusta kannatettavana?

Ratkaisuehdotus selkeyttäisi tulojen perintää.

Esityksestä jäi kuitenkin epäselväksi, millä eettisillä perusteilla virtaviivaistaminen tehtäisiin. Miksi osa sosiaaliturvaetuuksista on nyt sellaisia, ettei niitä lasketa tulojen muodostukseen tai ulosmitata ulosotossa? Miksi jatkossa osan näiden etuuksien status muuttuisi? Helposti myöskään selvityksessä ei käy ilmi liitetaulukossa, minkä etuuden tilanne muuttuu, vaan tämä vaatisi enemmän perehtyneisyyttä.

Millaisia vaikutuksia ehdotuksen toteuttamisella nähdäksenne olisi?

-

Millaisia kustannuksia ehdotuksen toteuttamisesta aiheutuisi (mm. tietojärjestelmäkustannukset)?

-

Mahdolliset muut kommentit ehdotuksesta?

Työttömien Keskusjärjestön mielestä Oikeusministeriö on tehnyt ansiokkaan selvityksen. On ongelmallista, että on tilanteita, joissa työtuloja ulosmitataan niin, että käteen jäävä tulo on pienempi, kuin jos näitä tuloja ei olisi ollenkaan. Työn tulisi olla kannustavampaa, kuin työttömyyden.

2. Tulojen ulosmittausjärjestelmä

Pidättekö ehdotusta kannatettavana?

Liitteissä hahmottuva suojaosuusratkaisu on nykyjärjestelmää aavistuksen selkeämpi kaksine taitekohtineen. Vielä selkeämpi matemaattinen malli suojaosan jälkeisille perinnäntasoille olisi kaareva matemaattinen yhtälö, jossa ei olisi ylimääräisiä taitekohtia.

Voi olla perustellusti eri mieltä selvityksen yhdestä johtopäätöksestä, että suojaosaa ei tule nostaa yli toimeentulon myöntämisen rajan (s 52). On kummallista, että kuntien rahoittamalla viimesijaisella toimeentulotuella maksetaan ulosottomaksuja – eli yksilön taloudenhoitoon liittyvä ongelma muutetaan näin yhteiskunnan maksettavaksi tavalla, josta velan myöntäjä hyötyy. Miksi veronmaksajan tulee turvata sekä velanantajan riskiä, että velanottajan riskiä?

Ongelma veronmaksajan ja ylivelkaantuneen näkökulmasta korostuvat siitä, että näitä ulosottomaksuja peritään monesti varattomilta, sairastuneilta kuntalaisilta, jotka eivät tilanteelleen paljon voi. Heiltä kunta perii sote-maksuja, joita se olisi voinut jättää perimättä (lähes puoli miljoonaa sote-maksua menee ulosottoon vuosittain). Korkokustannukset yms. perimiskulut käyvät veronmaksajan kukkarolle. Asiakasmaksulakia hyödyntämällä kunta ja sote-maksut perimättä jättämällä, veronmaksaja olisi välttänyt kalliin ulosottojärjestelmään liittyvät ongelmat.

Millaisia vaikutuksia uudistuksen toteuttamisella nähdäksenne olisi?

-

Millaisia kustannuksia uudistuksen toteuttamisesta aiheutuisi (mm. tietojärjestelmäkustannukset)?

-

Muut mahdolliset kommentit ehdotetuista laskentasäännöistä ja ulosmittausjärjestelmän uudistamisesta?

-

Kumpaa vaihtoehtoa pidätte lähtökohtaisesti parempana? Voitte perustella vastauksenne valitsemanne vaihtoehdon alla olevaan tekstikenttään:

-

Voimassa olevan ulosottokaaren mukaan velallisen suojaisuus on suurempi, jos hänellä on elatuksen varassa puoliso, oma lapsi tai puolison lapsi. Työryhmän näkemyksen mukaan olisi perusteltua harkita, tulisiko velallisen elatuksen varassa olevina jatkossa ottaa huomioon ainoastaan lapset eli poistaa mahdollisuus puolison huomioon ottamiseen. Miten arvioitte ehdotusta?

-

Työryhmä on esittänyt kaksi vaihtoehtoista tapaa elatuksen varassa olevien huomioon ottamiseksi. Kumpaa vaihtoehtoa pidätte parempana? (Vaihtoehtoja arvioitu mietinnössä s. 57–59). Voitte perustella vastauksenne valitsemanne vaihtoehdon alla olevaan tekstikenttään:

-

Kumpaa vaihtoehtoa pidätte parempana? Voitte perustella vastauksenne valitsemanne vaihtoehdon alla olevaan tekstikenttään:

-

3. Muut mietintöä koskevat huomiot

Kirjoittakaa muut mahdolliset huomionne alla olevaan kenttään

Selvityksen ulkopuolelle on jätetty oleellinen näkökulma. Miksi esimerkiksi perinnässä korkokulut vähennetään ensin ennen varsinaista velkaa, jolloin pienituloisilla syntyy kohtuuttomia korkokuluja? Ongelma näkyy räikeästi sivulla 35, jossa korkokulut ja velan perinnän pituus suht samoilla tuloilla (mutta eri etuus/tulolähteistä) vaihtelee 1,3 vuodesta 4,8 vuoteen ja korkokulut 457 eurosta 1753 euroon. Miksi perintään menevissä laskuissa on korkoa korolle periaate? Korkokulut voitaisiin käsitellä erillisinä maksuina, joista ei peritä lisäkorkoa ja maksu ensisijaisesti kohdistuisi aina pääomaan. Silloin pienetkin tulot vähentäisivät koko ajan velan määrää ja korkotulot jäisivät kohtuullisemmalle tasolle. Nykyjärjestelmä on moraalisesti ja yhteiskuntapoliittisesti ongelmallinen, koska järjestelmä luo liian vahvat kannusteet tuupata vähävaraisille ihmisille velkaa. Tätä ongelmaa mielestämme täytyy tutkia jatkossa.

Työttömien keskusjärjestö näkee, että olisi tärkeää selvittää mitkä ovat juurisyyn ongelmalliseen velkaantumiseen ja miten epätoivottavia kehityskulkuja voitaisiin estää näihin juurisyihin puuttumalla.

Erilaisten toiminnallisten riippuvuuksien, kuten rahapeliriippuvuuden ennaltaehkäisyä, puuttumista ja hoitoa tulisi kehittää ennaltaehkäisyyn painottaen.

Sosiaali- ja terveyskeskusmaksujen meno ulosottoon on kestänyt. Vuonna 2022 perintään päätyi reilut 487 000 sosiaali- ja terveyspalveluiden sekä varhaiskasvatuksen asiakasmaksua. Asiakasmaksulain 11. pykälän tulkinta ja toimeenpano on riittämätöntä Hyvinvointialueilla. Lain ja käytännön olemassaolo ei riitä, jos kansalaiset eivät tiedä tai osaa tai jaksa maksun huojennusta tai perimättä jättämistä hakea. On otettava huomioon, että sosiaali- ja terveydenhuollon tarpeessa ihmisen toimintakyky voi olla rajoittunut. Tarvetta maksun poistoon tai huojennukseen tulisi tiedottaa ja kysyä aktiivisesti organisaation aloitteesta.

Oikeusaputoimistojen talous- ja velkaneuvonta on ruuhkautunut ja aika voi venyä kuukausien päähän, tähän tulisi puuttua ja neuvojalle päästä nopeammin ja aikaisemmassa vaiheessa ongelmallista velkaantumiskehitystä.

Sosiaalista luototusta tulee hyödyntää yhteiskunnassamme enemmän ja sen tulisi olla tunnetumpi vaihtoehto, jotta korkeakorkoisiin kulutusluottoihin ei tarvitsisi turvautua.

Talous- ja velkaneuvonnan palveluita voisi tarjota myös esimerkiksi Sosiaalipalveluihin integroituna. Sosiaalityöntekijöillä ja sosiaalipalveluohjaajilla ei ole tosiasiallista mahdollisuutta arkisessa työssä resurssien puutteen vuoksi paneutua talous- ja velka-asioiden suunnitelmalliseen tasapainottamiseen riittävästi. Sosiaalitoimi tarvitsisi vahvistusta talouteen ja velkaantumiseen liittyvässä erityisosaamisessa. Ratkaisu voisi olla esimerkiksi talous- ja velkaneuvontaan erikoistuneiden työntekijät. Mahdollisuutta tulisi tarjota ihmisille aktiivisesti ja saattaen, vaihteen -työotteella.

Sosiaaliturvakomitean työssä ja sosiaaliturvauudistuksessa tulisi ottaa ulosotto ja sen vaikutukset näkyvämmiin huomioon toisaalta työhön, mutta myös oman tilanteen edistämisen kannustimiin. Ulosotto saattaa vaikuttaa palveluihin hakeutumiseen ja oman tilanteen edistämisen kannustimiin. Tarpeenmukaisesti palveluihin ja oikealla etuudelle hakeutumiseen esimerkiksi sairastamisen tai kuntoutumisen aikana saattaa vaikuttaa se, miten palvelulta toiselle siirtyminen vaikuttaa omaan talouteen ulosotossa ollessa.

Vaikutusarvioinnin huolellinen ja kattava tekeminen monimuotoisten ruokakuntien ja perheiden alaikäiset huomioiden on ensiarvoisen tärkeää. Näköalattomuuden, vaihtoehtojen kaventumisen, köyhyyden ja lapsiköyhyyden lisääntymisen riski tulee ottaa huomioon. Työn tekemisen kannattavuus ja riittävät tukitoimet sosiaalisten ongelmien kumuloitumisen ehkäisemiseksi ja ylisukupolvisen sosiaalisen deprivaaation katkaisemiseksi tulee ottaa tarkasteltavaksi ja huomioida vaikutusarvioinnissa. Pahimmillaan pitkäaikaisessa niukkuudessa elämisen seurauksia maksetaan useita sukupolvia.

Laskentasäännössä tulee ehdottomasti ottaa huomioon elätettävät, erityishuomiota tulee kohdistaa alaikäisiin.

Tietty määrä vapaakuukausia tulisi olla otettavissa käyttöön ilman vaativaa byrokraattista hakuprosessia, jotta muuttuvissa elämäntilanteissa pikaisen puskurin saaminen ilman mm. lähipiirille velkaantumista ja ongelman laajenemista sosiaaliseen ympäristöön. Taloudellisen puskurin mahdollisuus yllättäviin menoihin voidaan turvata myös muulla keinoin; sen tarve tulee kuitenkin ottaa huomioon.

Haapakoski Jukka
Työttömien Keskusjärjestö ry